

MINISTERSTWO EDUKACJI I NAUKI

DEPARTAMENT NAUKI

Warszawa, 28.09.2021 r.

DN-WAS.070.3.2021

dr hab. Katarzyna Kaniowska, prof. UŁ
Przewodnicząca
Komitetu Nauk Etnologicznych
Polskiej Akademii Nauk

Szanowna Pani Profesor,

po zapoznaniu się z wnioskiem środowiska polskich etnologów i antropologów w sprawie „wyłączenia subdyscypliny *etnologia* z dyscypliny *nauki o kulturze i religii* i przywrócenia jej statusu samodzielnej dyscypliny naukowej o nazwie *etnologia i antropologia*”, w odniesieniu do pierwszego z wyrażonych w nim postulatów uprzejmie wyjaśniam, że klasyfikacja dziedzin i dyscyplin nauki w Polsce ma charakter wyłącznie dwustopniowy. Obowiązująca systematyka, którą określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, zwane dalej „rozporządzeniem”, nie definiuje katalogu subdyscyplin ani nie opisuje zakresu dyscyplin naukowych. Poglądowa tabela informacyjna, prezentująca zależności pomiędzy obecnie przyjętą klasyfikacją a poprzednio obowiązującym wykazem i systematyką Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), załączona do uzasadnienia projektu rozporządzenia (Projekt z dnia 31 lipca 2018 r.), nie ma charakteru normatywnego ani przełożenia na praktykę kształcenia akademickiego, dyspozycję środkami na badania naukowe czy możliwość ich prowadzenia w danym obszarze.

Podsumowując, w obowiązującym porządku prawnym nie występuje mechanizm regulujący przynależność poszczególnych pól badawczych do dyscyplin naukowych, nie jest zatem możliwe formalne przypisanie bądź wyłączenie danego obszaru badań z określonej

MINISTERSTWO EDUKACJI I NAUKI

DEPARTAMENT NAUKI

ul. Wspólna 1/3, 00-529 Warszawa, tel. 22 52 92 725, sekretariat.bdg@nauka.gov.pl,
www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka

dyscypliny. Oczywiście nie stoi to na przeszkodzie podejmowanym przez przedstawicieli środowiska naukowego dążeniom do bliższego określenia zakresu poszczególnych dyscyplin oraz ich opisu, w myśl umocowanej w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, zwanej dalej „ustawą”, autonomii społeczności akademickiej oraz wolności badań naukowych.

W odniesieniu natomiast do drugiego – podstawowego – postulatu wyrażonego w piśmie, wnoszącym o nadanie *etnologii i antropologii* statusu odrębnej dyscypliny naukowej, przedstawiam poniżej wyjaśnienia dotyczące tego zagadnienia.

Podstawowym założeniem przyjętym przy opracowywaniu aktualnie obowiązującej klasyfikacji dziedzin naukowych oraz dyscyplin naukowych i artystycznych było zdecydowane ograniczenie rozdrobnienia systematyki dyscyplin. Wcześniejsza klasyfikacja dyscyplin naukowych i artystycznych w Polsce obejmowała 7 obszarów nauk, 18 dziedzin nauk i 91 dyscyplin naukowych oraz obszar sztuki, 4 dziedziny sztuk i 11 dyscyplin artystycznych. Wadą takiego podziału na wąskie dyscypliny było m.in. ograniczenie wymiany myśli między naukowcami zajmującymi się pokrewnymi zagadnieniami czy wykorzystującymi podobną metodologię badawczą, ale reprezentującymi formalnie różne dyscypliny naukowe. Istnienie dyscyplin o wąskiej specjalizacji naukowej przyczynia się także do spowolnienia procesu rozpowszechniania wyników badań i nowych metod badawczych oraz do ograniczenia współpracy naukowców reprezentujących formalnie odmienne dyscypliny. Należy również podkreślić, że jednym z podstawowych celów klasyfikacji określonej na podstawie art. 5 ust. 3 ustawy jest – w odniesieniu do funkcjonowania całego systemu nauki – przeprowadzanie oceny jakości działalności naukowej poszczególnych podmiotów oddzielnie dla każdej z dyscyplin. Od wyników ewaluacji uczelni w danej dyscyplinie zależy w szczególności możliwość nadawania przez nią stopni naukowych lub artystycznych w tej dyscyplinie. Rzetelna ewaluacja działalności naukowej prowadzonej w dyscyplinach naukowych o wąskim zakresie specjalizacji jest natomiast praktycznie niemożliwa, gdyż parametry szacowane przy wykorzystaniu próby o niewielkiej liczebności charakteryzują się dużymi błędami (problem tzw. *micronumerosity*).

Przepis art. 5 ust. 3 ustawy nakłada na Ministra Nauki i Edukacji obowiązek określenia klasyfikacji dziedzin i dyscyplin z uwzględnieniem „systematyki dziedzin i dyscyplin przyjętej przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), bezpieczeństwa państwa, konieczności dochowania zobowiązań międzynarodowych

Rzeczypospolitej Polskiej oraz celów, których realizacji służy klasyfikacja”. Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe uwarunkowania, przy tworzeniu nowej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin połączono wiele wcześniej odrębnych dyscyplin naukowych – uwzględniając czynniki takie jak obszar zainteresowań (objaśnianych zjawisk czy rozwiązywanych problemów) i zastosowań wyników badań naukowych, stosowane metody i techniki badawcze czy źródła wiedzy – w miarę możliwości w zakres dyscyplin występujących w klasyfikacji OECD. Propozycja nowej systematyki została przekazana do konsultacji najważniejszym gremiom akademickim, tj. Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, Komitetowi Polityki Naukowej, Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Komitetowi Ewaluacji Jednostek Naukowych. Ostatecznie w nowej klasyfikacji wyróżniono 44 dyscypliny naukowe (dla porównania, w klasyfikacji OECD wyodrębniono 42 dyscypliny naukowe).

Ówczesne Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wielokrotnie wskazywało, m.in. w trakcie konsultacji z przedstawicielami środowiska akademickiego, na konieczność uwzględnienia „wielkości” dyscypliny pod względem potencjalnej liczby uczelni i instytutów prowadzących badania w jej zakresie, liczby podmiotów posiadających uprawnienia do nadawania stopni, liczby pracowników naukowych reprezentujących daną dyscyplinę, liczby publikacji polskich autorów zindeksowanych w międzynarodowych bazach bibliograficznych itp. w nowej systematyce dziedzin i dyscyplin. Uprawnienia do nadawania stopni naukowych we wcześniej istniejącej dyscyplinie *etnologia* posiadały przed wejściem w życie obecnie obowiązujących przepisów 4 uczelnie: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie oraz Uniwersytet Łódzki (posiadający jedynie uprawnienia do nadawania stopnia doktora), a także Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Zgodnie z informacjami zawartymi w Zintegrowanym Systemie Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on, w podmiotach systemu szkolnictwa wyższego i nauki zatrudnionych było 139 pracowników naukowo-dydaktycznych i naukowych, realizujących badania we wcześniej istniejącej dyscyplinie naukowej *etnologia* (spośród których 10 osób realizowało jednocześnie badania w innych dyscyplinach, takich jak *kulturoznawstwo*, *historia*, *archeologia*, *filozofia*, *nauki o sztuce*, *socjologia* i *nauki o polityce*).

Jak wskazano powyżej, jednym z zasadniczych celów klasyfikacji dziedzin i dyscyplin jest przeprowadzenie miarodajnej oceny jakości działalności naukowej podmiotów w poszczególnych dyscyplinach. Rozwiązanie to wspierać ma dążenie do doskonałości

naukowej. Ponieważ kluczowymi czynnikami podnoszenia jakości działalności naukowej są warunki kształcenia przyszłych naukowców w szkołach doktorskich oraz kryteria awansów naukowych na dalszych etapach kariery akademickiej, posiadanie uprawnień do nadawania stopni uzależnione jest od wyników ewaluacji w danej dyscyplinie. Rzetelna ocena jakości działalności naukowej oparta w głównej mierze na najnowszych publikacjach naukowych wymaga wykorzystania wskaźników prestiżu czasopism oraz pewnej minimalnej liczby autorów reprezentujących daną dyscyplinę naukową – w art. 265 ust. 4 ustawy liczba ta została określona na poziomie co najmniej 12 pracowników prowadzących działalność naukową w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy. Zgodnie z informacjami z systemu POL-on liczba naukowców realizujących badania w dyscyplinie *etnologia* osiągnęła przed wejściem w życie rozporządzenia minimalną liczbą 12 osób w następujących uczelniach:

- Uniwersytet Warszawski – 32 (w tym 3 osoby z tytułem profesora i 9 osób ze stopniem doktora habilitowanego);
- Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – 22 (w tym 2 osoby z tytułem profesora i 9 osób ze stopniem doktora habilitowanego)
- Uniwersytet Wrocławski – 15 (w tym 5 osób ze stopniem doktora habilitowanego);
- Uniwersytet Jagielloński w Krakowie – 14 (w tym 4 osoby z tytułem profesora i 5 osób ze stopniem doktora habilitowanego);
- Uniwersytet Łódzki – 14 (w tym 2 osoby z tytułem profesora i 5 osób ze stopniem doktora habilitowanego).

Należy zwrócić uwagę, że wydzielenie dyscypliny *etnologia* mogłoby spowodować, że w niektórych uczelniach, posiadających obecnie uprawnienia do nadawania stopni naukowych w dyscyplinie *nauki o kulturze i religii*, liczba pracowników prowadzących działalność naukową w każdej z tych dwóch dyscyplin spadłaby poniżej 12. W takim przypadku, zgodnie z art. 185 i art. 218 ustawy, uczelnie te straciłyby uprawnienia do nadawania stopni w dyscyplinie *nauki o kulturze i religii*, nie spełniając jednocześnie warunków uzyskania uprawnień w nowo wydzielonej dyscyplinie. Nową klasyfikację dziedzin i dyscyplin określono z uwzględnieniem uwarunkowań całego systemu nauki i szkolnictwa wyższego, w tym usytuowania uczelni akademickich średniej wielkości.

Jednym z przedstawionych w piśmie argumentów merytorycznych na rzecz przywrócenia etnologii – wraz z antropologią – statusu dyscypliny naukowej jest twierdzenie,

iż „[p]unktem odniesienia nowej polskiej klasyfikacji nauk miał być system opracowany przez OECD, w ramach którego *etnologia i antropologia* występuje jako autonomiczna dyscyplina naukowa w obszarze nauk społecznych”. O ile należy się zgodzić, że w klasyfikacji OECD, stanowiącej ważny punkt odniesienia nowej systematyki krajowej, antropologia oraz etnologia zostały wskazane jako pola badawcze mieszczące się w zakresie dyscypliny *socjologia* w obrębie dziedziny nauk społecznych, o tyle za błędne uznać należy przepuszczenie, że pola te stanowią w klasyfikacji OECD odrębną dyscyplinę naukową. Zgodnie z odnośną dokumentacją Organizacji „każdej z dwucyfrowych kategorii towarzyszy opis jej zawartości, mający ułatwić powiązanie dwustopniowej klasyfikacji międzynarodowej z bardziej szczegółowymi klasyfikacjami narodowymi”¹. Struktura przyjętej przez Organizację systematyki opiera się na „podziale sześciu głównych dziedzin nauki na kategorie drugiego stopnia”², odpowiadające dyscyplinom w klasyfikacji krajowej. W przypadku obszarów badawczych etnologii i antropologii kategorią drugiego stopnia, równoznaczną z dyscypliną naukową w rozumieniu rozporządzenia, jest *socjologia*.

Ze względu na tradycyjne umiejscowienie etnologii w polskiej systematyce dyscyplin naukowych w obrębie nauk humanistycznych, we wspomnianym powyżej pogładowym opisie zależności między obecną klasyfikacją a wcześniejszym wykazem dziedzin i dyscyplin zaproponowano umieszczenie etnologii w zakresie dyscypliny „nauki o kulturze i religii” w dziedzinie nauk humanistycznych. Opis ten nie ma jednak, jak precyzowano powyżej, charakteru normatywnego. Jeśli naukowiec prowadzący badania w dotychczasowej dyscyplinie *etnologia* uzna, że obszar jego badań jest właściwy dla nauk socjologicznych, to może złożyć oświadczenie o prowadzeniu działalności naukowej w tej właśnie dyscyplinie. W tym kontekście warto również zwrócić uwagę na możliwość prowadzenia badań interdyscyplinarnych – zgodnie z art. 265 ust. 5 ustawy osoba prowadząca działalność naukową może reprezentować dwie dyscypliny.

Doceniając wagę przedstawionych w piśmie argumentów na rzecz uznania *etnologii i antropologii* za samodzielny dyscyplinę naukową, zwracam jednocześnie uwagę, że pomimo zmiany systematyki dziedzin i dyscyplin naukowych w 2018 r. naukowcy mogą nadal prowadzić badania w swoich specjalnościach, a żadne zagadnienie badawcze nie jest dyskryminowane z powodu wprowadzenia nowej klasyfikacji. Badania naukowe są

¹ Organisation for Economic Co-operation and Development, *Revised Field Of Science And Technology (Fos) Classification In The Frascati Manual*, dokument nr DSTI/EAS/STP/NESTI(2006)19/FINAL z dnia 26 lutego 2007 r., dostęp 23.09.2021: <https://www.oecd.org/science/inno/38235147.pdf>, przekład własny, s. 4.

² Tamże.

w praktyce prowadzone na wszystkich dotychczasowych polach badawczych oraz są nadal finansowane ze środków publicznych – w piśmie wskazali Państwo szereg krajowych oraz międzynarodowych źródeł finansowania badań w obszarze etnologii oraz antropologii (NCN, NCBiR, FNP, NCK, European Research Council, granty z Funduszy Norweskich). Warto w tym punkcie zauważyć, że systematyka paneli wymienionego w piśmie NCN jest niezależna od klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin naukowych.

Obecna systematyka dziedzin i dyscyplin nauki w Polsce nie stoi zatem na przeszkodzie rozwojowi obszaru etnologii i antropologii ani nie ogranicza ich interdyscyplinarności – a o nieprzerwanym rozwoju tych pól badawczych świadczy poniekąd przedstawiony w piśmie katalog podejmowanych w tym obszarze inicjatyw naukowych. Zmieniona klasyfikacja dyscyplin nie ma także wpływu na kierunki prowadzonych studiów. Na uczelniach mogą być nadal prowadzone studia na kierunku *etnologia* czy *etnologia i antropologia kulturowa* – tak samo jak wcześniej prowadzone były studia na kierunkach, którym nie odpowiadały wyodrębnione dyscypliny naukowe (np. na kierunku *stosunki międzynarodowe*). Należy jednocześnie podkreślić, że uczelnie posiadają zarazem duży zakres autonomii i swobody w zakresie kształtowania własnej struktury organizacyjnej, w tym tworzenia wydziałów, instytutów, katedr, zakładów, centrów, kolegiów i innych jednostek – co potwierdza wskazanie w piśmie, iż „zdecydowana większość ośrodków akademickich zdecydowała o pozostawieniu instytutów i katedr etnologii i antropologii jako wyodrębnionych jednostek”.

Podsumowując, chciałabym wyrazić otwartość Ministerstwa na dyskusję na temat ewentualnych zmian w zakresie klasyfikacji dziedzin i dyscyplin – po zakończeniu zaplanowanej na 2022 r. ewaluacji jakości działalności naukowej.

Z wyrazami szacunku,

Izabela Stępień

Dyrektor

Departamentu Nauki

/podpisano elektronicznie/